

l. N. 7.

DISSERTATIO THEOLOGICA,
DE

Z E L O
P A S T O R I S
E V A N G E L I C I,

QUAM

Consensu Max. Vener. Facult. Theol. in Reg. Acad. Aboënsi;

PRÆSIDE

VIRO MAXIME REVERENDO atque AMPLISSIMO

D_{N.} D_{OCT.} J A C O B O
G A D O L I N,

S. S. Th. DOCT. & PROF. Reg. Ord. Ecclesiæ Fennicæ Aboens.
PASTORE, nec non Reg. Acad. Scient. Svec. Membro.

Publico Examini submittit

G U S T A V U S A V E L L A N,
V. D. M.

Die XXI. Junii Anni MDCCLXV.

L. H. A. M. C.

A B O Æ,

Impressit JOHANNES CHRISTOPH. FRENCKELL.

AUGUSTINUS contra ADIMANTUM.

Nam ipse Christus loquitur etiam in veteri Testamento, cum dicit, Ego sum ignis edax: qui loquitur in Evangelio, quòd ignem venerit in hunc mundum mittere: id est verbum DEI, quod est ipse. Nam veteres utique Scripturas exposuit post resurrectionem discipulis, incipiens a Moyse & prophetis omnibus, quando ipsi discipuli ignem se accepisse confessi sunt, dicentes: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis in via, cum aperiret nobis Scripturas? Ipse est ignis edax: consumit enim veterem vitam divinus amor, & innovat hominem, ut ex eo quòd DEUS ignis est edax, faciat ut eum nos amemus: ex eo autem quòd DEUS zelans est, ipse nos amet.

§. I.

QUamquam non defuerunt, qui adfectus humanos quosvis, tanquam morbos animi, non tam suppressi quam potius depelli atque extirpari debere pronuntiarunt: hi namque felicitatem veram non obtineri nisi in summa quiete mentis ab adfectibus vacuæ existimaverunt (a); attamen qui rem penitus considerarunt, adfectus neque e natura humana stirpitis exigi posse, neque iis absentibus felicitatem promoveri recte omnino judicarunt. (b) Certe Scriptura Sacra hoc ipsum abunde comprobat. Et enim nisi mox ab initio, ad perficiendum statum hominis, divinitus concessa fuisset facultas adfectuum; quomodo quæso protoplasti, in statu integritatis, spe & metu commoveri potuissent; aut quomodo comminatio divina de morte subeunda, vel allecctatio serpentis de scientia adipiscen-

scenda locum habuisset? Patet hoc quoque exinde, quod DEUS, omnis motus & mutationis expers, *ἀσθητικὸς θεὸς* sibi tribuat adfectus, atque hominibus talium adfectuum sanctorum imitationem commendet. Adfectus itaque emendari & DEO sanctificari, non vero extirpari debent. Luculentissime autem, suo exemplo, hoc nos docuit, qui, excepto peccato, per omnia nobis similis fuit, Ebr. II: 17, IV: 15, Salvator in secula benedictus, dum in his terris agens ipsemet adfectibus commovebatur. (c) Sic lætatus est JESUS de revelatione mysteriorum Discipulis facta, Luc. X: 21. Vehementer idem contristatus est passionis instantis sensu, mortisque horrore. Matth. XXVI: 38. Iratus circumspexit Phariseos, qui infidiose observabant ipsum, num in Sabbato sanaret. Marc. III: 5. Reliqua exempla adfectuum sanctorum, quibus commotum fuisse JESUM Sacra commemorat Historia, transimus, atque unum solummodo addimus, ob affinitatem materię, quam breviter discutiendam suscipimus, Zelum scilicet heroicum illum, atque facinus audientissimum, quo unus JESUS, plebejus, obscurus, paucos vel nullos fautores habens, magnam turbam negotiatorum, populi impietati interferventium, & auctoritate sacerdotum fultorum, flagello ejecit e Templo DEI, quia sedem Sacro-

rum, rerum venalium forum impie fecerunt. Joh. II: 17. Itaque cum *ἡς ὑπὸδουλίας* nobis proposita sit vita Christi, ut quemadmodum is fecit atque ambulavit absque ulla noxa aut labe, innocenter ac Sancte, ita nos quoque per divinam gratiam Sanctitati vitæ studeamus; vel hinc rursus patet, adfectus quoque ad hocce studium adcommodandos, neque proinde supprimendos, sed potius excitandos atque ad scopum sanctum elevandos esse. In numerum talium adfectuum piorum, referimus *Zelum Pastoris* animarum. Dum vero, primum specimen Academicum jam edituri, de hoc Zelo, pro modulo virium differimus, Tuam L. B. gratiam atque mitiorem censuram nobis pro certo pollicemur.

(a) Pervulgatum est, stoicos *ἰρασμένους*, Epicuræos *ἰρασμένους*, & Peripatericos, *μετρίως ἰρασμένους* inculcasse. Quantum a recta via in aliud atque aliud extremum hi aberraverint, non jam discutimus. Augustinus vero, *de civitate DEI Lib. IX. C. IV. & V.* probat, Stoicos nihil fere aliud de hac re sentire quam Peripatericos, quantum ad vim verborum adinet, non ad vocabulorum sonum. Quid autem Augustinus ipsemet senserit, id vel ex verbis ejus sequentibus intelligetur: *in disciplina nostra Christiana, non tam queritur, utrum pius animus irascatur, sed quare irascatur; neque utrum sit tristis, sed unde sit tristis; nec utrum timet, sed quid timeat. Irasci enim peccanti, ut corrigatur: contristari pro adflicto, ut liberetur: timere*

periclitanti, ne pereat; nescio utrum quisquam sana consideratione reprehendat.

A Stoicorum doctrina de studio ἀνίθειας error propagatus est in hæresin Gnosticorum, qui, referente Epiphonio, *Heres. XXVII*, posuerunt animam Jesu contempsisse mores Judæorum, & propterea virtutes accepisse, per quas potuit exigere adfectus, qui hominibus in supplicium adsunt; atque hinc concluderunt, per similem omnium rerum contemptum, suas quoque aliorumve hominum animas tantis virtutibus dignas fieri posse, ut adfectus exuere valeant: immo si supra Jesum, contemnant, ipso excellentiores esse futuras.

Præterea manifestum, est vitæ eremiticæ atque monasticæ instituta, utpote vota cœlibatus, paupertatis & obedientiæ, itemque cruciatus corporis &c. studium ἀνίθειας præ se ferre, etiam si in plane contrarium quid haud raro desinant. Quis enim ignorat claustra monachorum haud raro esse domicilia avaritiæ, libidinis, intemperantiæ, seditionum, & nescio quorum non adfectuum in apertas mali flammæ erumpentium. Dum vero id agunt, ut adfectata austeritate macerentur, hoc quidem eo fine faciunt, ut contemplationibus puris, lætis, atque jucundis tota eorum mens saturetur. Labet hujuscemodi negotium illustrare exemplo, minime negligendo, quod refert L. Allatius L. 2: c. 17. n. 2. de Eccl. Occid. & Orient. consensione. Verba sunt cujusdam Simeonis Xerocerci monasterii Abbatis, quibus docet Hesychoastas suos, postea ἐμφλοψύχως dictos, modum, quo gratissimam placidissimamque quietem impetraturi essent: *Attende, ut facias quod tibi dico. Clausis foribus sedeas in uno aliquo angulo, seorsim, mentemque tuam abstrahas ab omni vanitate, re fragili & caduca. Deinde mentum tuum pectori in-nexum inhereat, moveasque sensibilem oculum cum tota mente tua in medio ventris, in umbilicum scilicet: quin*
etiam

etiam constringe adtractionem spiritus narium, ut non facile
 ffires; & inquire intus in visceribus, ut reperias locum
 cordis, ubi animi facultates morari solent. Et primum qui-
 dem invenies tenebras, & crassitudinem minime cedentem:
 ubi vero persiteris, ac dies noctesque in hoc opere consum-
 pseris, o rem admirandam! percipies letitiam, quæ nullo
 puncto temporis intermittit. Quam primum enim mens lo-
 cum cordis reperierit, statim adspicit, quæ nunquam sciebat &c.
 Hæc jam adducuntur, ut patescat, quam illi in stultitias de-
 labuntur, qui, confictis novis consiliis Evangelicis, cum
 dispendio libertatis Christianæ nituntur, ut vires naturæ,
 a Deo datas, expugnent.

Denique notandus heic inprimis est ille Pseudo-My-
 sticorum *Quietismus*, qui, seculo proxime præterlapso
 ad exitum festinante, magnos in ecclesia Romana motus
 excitavit. Hunc namque studio ἀπαθείας esse conjun-
 ctissimum haud obscure patet ex ipsissimis verbis Michaë-
 lis Molinosii, Principis Quietistarum, quæ sic sonant in
 der Geißl. Wegweiser B. 3. Cap. 19. Die vernichtung/
 wenn sie Vollkommenen seyn soll/ muß sich erstrecken über
 den Verstand, über den willen/ über die affecten und ge-
 muths neigungen/ über die begierden und gedanken/ mitt
 einem wort/ über dass ganze wesen der Seele = = = ja so/
 dass sie gar zu keiner sache/ auch nicht einmal zu Ver-
 nichtung selbst sich neige (b). Finge hominem ἀπαθείη vel-
 le promovere felicitatem suam, atque adeo tentando ex-
 periri quoddam medium, quod ad finem hunc accommo-
 datum ipsi videbitur. Si jam succedit tentamen, non læ-
 tatur homo ἀπαθείη, si non succedit, non contristatur.
 Ergo erit similis rustico Æsopi, ἀλυπίας monstro, at-
 que in eodem semper hærebit luto. Qui enim nullis con-
 citari potest stimulis, tardos aut potius nullos faciet pro-
 gressus. Contra si adfectibus sit locus, dum tentamina
 felicitatis tuendæ augendæve fiunt; & successus & frustra-

tio cupiditatis, ad finem consequendum faciet. Sic enim ingenium acuetur ad propellendam ignorantiam, & vires animi intenduntur ad superandas difficultates. (c) Sæ antiquus est illorum error, qui Jesum, quoad animam & corpus, vi unionis personalis, immortalem & impatibilem, atque adeo adfectuum naturalium incapacem statuerunt. Orta hinc est divisio in Phartolatræ & Aphantodocitas, seu corrupticolas & incorruptibilitatis adfertores, qui etiam Phantasiastæ dicti sunt. Ex horum hæreticorum sententia Christus non vere est passus, esurivit, dormivit, reliquasque naturæ humanæ adfectiones sensit; sed visus tantum fuit pati, dormire, esurire &c. Eo usque autem aliquando invaluit hæc hæresis, narrante Evagrio, Hist. Eccles. L. IV. c. 38, ut Justinianus, edicto suo adfereret corpus Domini non esse obnoxium internecioni, neque particeps adfectionum illarum, quæ naturaliter inficæ sunt, inque nullam incurrunt reprehensionem, idemque nullam conversionem mutationemve, vel ex formatione qua in matrice facta est, vel ex voluntariis adfectionibus accepisse, immo ne post resurrectionem quidem. Hos autem errores nominasse, est eosdem refutasse. Vera enim & realis exinanitio Christi, quam in forma serui, nostræ salutis gratia, subiit, pia mente veneranda, non autem impia & frivola interpretatione nullificanda est.

§. II.

Ut major lux rei adfundatur propositæ, ad originem vocis Zeli atque nativam ejus significationem attendisse non pœnitebit. Est vocabulum hoc origine Græcum, descendens a verbo ζέω, *ferveo, bullio, astuo, scateo*; atque hinc per

per metaphoram, Zelo connotatur *fervor* & *vehementia animi*. Itaque secundum Lexicographos, *Zelus* est immodicus amor, æmulatio, iusta ira, felicitas, divitiæ, *ἰουδαίμοια, μακαρισμός*, admiratio, invidia, suspicio, studium, desiderium, affectatio, exemplum (*d*). Vocabulum Hebraicum *הַנְּזֵל* LXX. reddunt *ζῆλος*, estque illi, cum hoc, par potestas. In S. Scriptura non solum hominibus, sed etiam DEO tribuitur *Zelus*. Etenim benignissimum Numen, ut nostræ infirmitati consuleret, ad captum nostrum se adcommo-
davit, & more humano nobiscum agendo, adfectiones humanas in verbo suo adscribi sibi fecit. Sic DEUS repræsentatur tanquam Zelo indulgens, ut majori cum emphasi exprimatur incomprehensibilis amor, quo hominum salutem promovet, Ef. VI: 9. XXXVII: 32; itemque justitia inflexibilis, qua contemptores bonitatis & longanimitatis divinæ ulciscitur, Ezech. V: 13, XXXVII, 5, 6. Hominibus vero cum adscribitur *Zelus*, vel in laude, vel in vitio hoc nomen est. Sic modo significat odium ac invidiam, Aët. V. 17, XIII. 45, modo pravam æmulationem aut contentionem, Rom. XIII. 13, I. Cor. III. 3, II. Cor. XII: 20; modo studium sancti amoris plenum II. Cor. XI. 2, modo piam sollicitudinem de alterius salute Coloss. IV.

13, modo aliter. A vocabulo ζήλο. porro est ζηλώ, imitor, invideo, affecto, magno studio sum addictus alicui, depereo, laude, beatum predico aliquem. Qui autem Zelum fovent, vocantur πένυμαν ζήλοπς, Rom. XII. 11. ζήλοί Apoc. III. 16. ζηλωταί, & hi quidem vel cæco vel inordinato studio aguntur Actor. XXII. 3; vel pio ordinato ac sapienti Tit. II. 14, I. Cor. XIV. 12.

(a) Variæ Zeli significationes in Rob. Constantini The-
 sauro Græcæ Lingvæ sequentem in modum digeruntur:
 τέλα δὲ αὐτὰ εἶδη, ὃ μὲν ἐπὶ μακαρισμῶ, ὃ δὲ ἐπὶ μιμήσεως, τρί-
 πος φθῶν ὅμοιο. De Zelo, qui in laude est, Svidas ad
 hanc vocem. ἀγαθὴ τὴν ἐπιθυμίαν, φθῶν τὴν χάριν ἐγγυσο-
 μένη τῇ ψυχῇ. Item Aristoteles Rhetoric. C. L. c. XI. ζή-
 λος ἐστὶ λύπη τις ἐπὶ φαινομένη παρασία ἀγαθῶν ἐπιτιμῶν καὶ ἐνδε-
 χομένων αὐτῶ λαβεῖν περὶ τὰς ὁμίους τῇ φύσει, ἔχ' ὅτι ἄλλω, ἀλλ'
 εἰ ἐχὶ καὶ αὐτῷ ἐστὶ. διὸ καὶ ἐπεικῆς ἐστὶν ὁ ζήλος, καὶ ἐπεικῶν.
 Τὸ δὲ φθονεῖν, φαῦλον, καὶ φαυλῶν.

§. III.

Quandoquidem Zelus est vocabulum medium,
 quod & in bonam, & in malam partem
 sumitur; non mirum est, videri eos in diver-
 sas sententias abiisse, qui de Zelo circa res sa-
 cras differuerunt. Verum quid nos morabitur
 dissensus Auctorum, qui meram logomachiam sa-
 pit? (a) Igitur missis ambagibus, explicabimus,
 qua-

qualem nos ponimus Zelum. Attamen in antecessum exemplo alieno rem illustrabimus. Tempore belli summus Imperator tradit arcem custodiendam Præfecto militum, qui perfideli in Imperatorem est animo. Præfectus iste habet firmum propositum omnibus viribus tuendi arcem ac repellendi hostes, si aggredi audeant. Dum vero longe absunt hostes, adquiescit Præfectus in hoc suo proposito, nec fere quidquam aliud agit, quam ut paratus sit, data occasione ad fidem suam manifestandam. At cum adventat jam hostis atque deditionem urget, non amplius quiescit in suo proposito Præfectus, sed evigilantibus quasi curis & cogitationibus, excitatur ad executionem negotii sibi commissi. Effervescit & commovetur ipsi animus, atque novas vires sibi sumit. Sic itaque confortatus Præfectus nihil intermittit, quod ad defensionem arcis pertineat, sed omnes ac singulas officii partes sic omnino exsequitur, quemadmodum exigit gloria Imperatoris, cui ex amore & reverentia singulari fidem suam & se totum devovit. Novos hos animi effervescentis motus dicimus esse Zelum Præfecti pro gloria Imperatoris. Par fere est ratio hominum, qui militiam spiritualem colunt. Sunt hi fide & amore DEO conjunctissimi. Constanter manent athletæ Christi in proposito cordis apud

DEum. Actor. XI. 23. Habent iidem quoque suum sabbathismum spirituales in cessatione ab operibus carnis, in refocillatione animæ per soliloquium mentis cum DEO & alloquium DEI in verbo, meditatione beneficiorum divinorum perpetua & fiduciali, atque spe æterni Sabbathi. Matth. XI. 29. Hebr. IV. 11. Apoc. XIV. 13; verum enimvero multa ad hanc animæ quietem perturbandam tendunt. Talia sunt negotia & curæ hujus vitæ, fomes adhærentis peccati, suborientes & suggestæ pravæ cogitationes, langvor animi in statu tentationis, aliorum hominum infirmitas, vacillatio, lapsus, perversitas, immo furor adversus regnum Christi; & quis enumerabit omnes adversitates, quæ miseriam reddere videbuntur Christianorum in hac valle umbrositatis conditionem I. Cor. XV. 19. His autem, quantæcunque sint, vexationibus, tantum abest ut a pio proposito avertantur fidei certatores, ut jam inflammentur amore in DEum, atque sic fortissime pugnent & cum exultatione victoriam reportent. Rom VIII. 35. I. Petr. I. 6-8. Jac. I. 2, 12. Igitur in genere *Zelus circa res sacras nobis est intensior gradus amoris, quo ardet animus hominis Christiani, pro conditione ad servendum DEO. Et Zelus Pastoris animarum est intensior gradus amoris, quo ardet Pastor*

stor, pro ratione officii, ad colligendam Christo ecclesiam
sanctam. (f)

(e) In varias partes, divisus est orbis Christianus; neque ulla earum est, quæ non acriter urgeat, se solam pro veritate pugnare. In tanta opinionum diversitate id solum est omnibus commune, ut quælibet pars omnes reliquas partes contrarias pro hæreticis habendas esse censeat, atque hanc hæretificandi potentiam ac necessitatem religionis Zelo vindicet. Hinc factum est, ut Zelum illum in primis, qui in defendendis fidei dogmatibus occupatur, aut fastidiant multi, aut cavillentur illi, qui undecunque occasionem irridendi religionem captant. Notari heic merentur verba Petri Bayle in Diction. Hist. & Crit. Artic. Bezantes: *Le Zele des Controversistes est si peu propre à augmenter leur vertu, qu' il ne fait qu' étouffer toutes les lumieres & tous les scrupules, qui, sur des sujets purement humains, les retiendroient dans le chemin de la probité.* Item Christ. Thomasi, in *Ausübung der Sitten=Lehre. Hauptst. 12. §. 8.* Die Mischung des ehrgeizigen hochmuths / und der geldgeizigen aufgeblasenheit und schamrotheren wircket bey einem halb ehr und halb geldgeizigen / daß er im glücke niemand groß achtet oder gute freundliche mine macht = = = und daß nennet man in der welt / seine reputation sehr wohl in Acht zu nehmen oder sein amt nicht schimpfen zu lassen, oder für Gottes ehre zu eyffern wissen. Fatemur, immo dolemus dari Zelum perversum, atque horrenda vitia haud raro boni Zeli simulatione tegi; ast inde non sequitur, Zelum bonum, atque hujus studium commendari non debere. Hunc vero Zelum, qui in virtute est, Megalander noster Lutherus sic describit: *Eiffer ist eine zornige Liebe / oder freundlicher guter neyt. Alls wenn*

ich jemand lieb habe / und sehe / daß er unrecht thut / ist mirst Von herben leid / werde dar über unwillig und Zornig / und straffe ihn / nicht aus feindschafft / sondern aus liebe. Daß heist den eiffer. *Neque longe dissentit J. F. Baddeus, licet, diverti quid sonent ejus verba: utcumque Zelum consideraveris, nihil aliud tandem erit, quam species ira, que ex objecto peculiari, peculiarem quoque accipit denominationem. --- Nec obstat, quod ex amore oriri vulgo Zelus dicatur, & plerumque Zelo amor obtendatur. Ut enim posterius sapius per hypocrisin fit, ita, si prius contingit, amor equidem Zelum acuit, etsi proprie loquendo non sit Zelus. Theol. Mor. P. I. c. I. S. VI §. XXI. Etenim in sequentibus mentem suam hunc in modum explicat: Zelus, qui laudabilis est, cum amore conjunctus est, unde defectus Zeli quandoque arguit defectum amoris. --- Attendendum est ad principium Zeli, quod est amor sincerus DEI, & hominum aliorum, quorum salus nos sollicitos tenet ibid. P. III. c. II. §. XXXI, XXXII. Nobis veto arridet explicatio S. Ambrosii. Serm. XVIII. in Ps. CXVIII. Est Zelus ad vitam: & est Zelus ad mortem. Ad vitam Zelus est divina precepta servare, & amore Domini ejus custodire mandata.*

(f) Differentia inter Zelum cujuslibet hominis Christiani, & Pastoris animarum consideranda heic est. Amor erga DEum semper ultra tendit, neque alios admittit limites, quam ut ex toto corde, tota anima, totis viribus DEum amemus. Ex amore in DEum derivatur amor in proximum. Hujus amoris limites sunt, ut amemus proximum, sicut nos ipsos. Itaque cum hi limites æqualiter se habeant ad omnes in universum homines; etiam Zelus, qui eodem amore fovetur, omnibus idem esse debere videtur. Posito scilicet, totum Christianorum vere talium cœtum divinum esse in duos ordines, *docentium* atque *audientium*; quæritur utrum docentium Zelus differt ab illo audientium? Omnes quidem pii gratia Spiritus

tus Sancti sic fulciuntur, ut omnem impietatem detestentur, imo cum fervore animi, fortiter quasi in regnum cælorum irruentes, Matth. XI. 12. sint *ζηλωταὶ καλῶν ἔργων* Tit. II. 14. neque suum solummodo commodum privatum quilibet curent, sed, tanquam sacerdotes Spirituales, proximi quoque omniumque communem Salutem spectent. Phil. II. 4. Hinc quemadmodum in naturalibus evenit, ut *φλογιστὸν* ardens, dum admovetur alii *φλογιστῶ*, suo igne hoc ipsum inflammet, ita ignis Zeli, quo ardet quælibet anima fidelis, tendit ad generandum augendumque in proximo amorem erga DEUM. Dum enim homines pii exemplo, doctrina, precibus, hymnis, consolatione, benedictione, admonitione atque correptione fraterna vim atque usum Christianismi demonstrant; non possunt non aliorum animi, quando hæc vident & audiunt, eodem auræ divinæ flatu tangi, stimulari aut valide ferri, & ad pietatem æstimandam atque desiderandam concitari. Ab hoc tamen felici impetu, quo sic feruntur omnes pii ad serviendum DEO, eminentiori quadam ratione, differt Zelus Pastorum, prouti ex conditione & natura muneris pastoralis haud difficulter intelligitur. Sic enim ordinata est ecclesia, ut ex universo cœtu eligantur verbi divini ministri, quibus specialis cura ecclesiæ conceditur & demandatur. Hæc vero specialis cura simul detrahitur singulis membris cœtus *audientium*; neque enim specialis esse potest cura illa, cujus omnes æqualiter sunt focii & participes. Dantur itaque functiones ministeriales Pastoribus propriæ, quæ sine vitio *ἀλλοτριεπισκοπῆς* a quocunque *audientium* tractari nequeunt. Quid in casu necessitatis liceat, non est ut hoc loco definiamus. Ergo in iisdem hisce singulis functionibus, quatenus solus Pastor sive præviæ animi deliberatione, sive subsequenti executione occupatur, eatenus quidem nullus est Zelus specificus in quolibet *audientium*,

quia non entis nullæ sunt adfectiones; e contrario Pastorum est, has muneris sui partes non frigide, nec tepide, sed fervide administrare. Hinc igitur manifestum est, dari differentiam illam, de qua quærebatut.

Jure autem id postulatur, ut ordo *docentium* Zelo antecellat ordinem *audientium*. Ne quid jam dicam de vocatione ad ministerium interna & externa, atque independente obligatione, etiam ideo justum hoc est, quia hujus liberalitate ille alitur I. Cor. IX. 7, II, 13, ut liber laborum secularium omnes vires suas ministerio verbi consecret; non ut se pascat, sed ut discat docere, atque gregi Christi pascendo advigilare. Et. LVI. II.

Vires ad Zelandum ministris fidelibus largitur Spiritus Sanctus. Licet enim dona miraculosa per impositionem manuum in ecclesia primitiva olim collata cessaverint; non tamen deseruit DEUS ministerium suum, quod conservaturus est, donec sit ecclesia. Dum namque, more Apostolico, impositione manuum etjamnum ordinantur, qui ad ministerium sacrum vocati sunt, peragitur hæc cæremonia conjunctis & ordinantium & ordinandorum, & præsentis ecclesiæ precibus, quibus ordinando apprecamur divinitus virtutem rite & cum successu sacrum administrandi munus. Quis autem dubitabit, quin DEUS benigne exaudiat preces fidelium in nomine Christi fufas, atque speciali gratia amplectatur & confortet illos, quos ecclesia, ex divina voluntate, cooperarios DEI constituit, & qui vocationi divinæ obediunt, atque se totos muneri sacro specialiter dicatos volunt. Certe per hanc gratiam divinam confidimus fore, ut quemadmodum Diaconi bene ministrantes βαθυὸν καλὸν καὶ πολλὴν πνευματικὴν ἀποδοχὴν sibi adquireunt, I. Tim. III. 13, sic quoque Pastores tenaces ejus, qui est secundum doctrinam, fidelis sermonis, fiant δυνατοὶ ad hortandum in doctrina sana, & ad arguendum contradicentes, Tit. I: 9.

§. IV.

Propensionum & adfectuum natura ex suis
caussis atque effectibus melius intelligitur,
quam ex descriptione constitutionis internæ.
Cum itaque Zelus nobis sit fervor amoris in
DEum; considerandum jam est, quomodo hic
amor exoriatur & quid operetur. In propatu-
lo autem est, non cœcum, aut ratione destitu-
tum, sed oculatum & rationalem amorem dece-
re illos, qui induunt novum hominem renô-
vandam in cognitionem secundum imaginem
DEI, Coloss. III. 10, ut in verbi divini opu-
lencia, in omni sapientia, quodcunque fecerint,
ex anima operentur Domino, ibid. v. 16, 23.
Provocant vero hunc amorem beneficia divina
largissime nobis exhibita. Etenim qui modo
cogitat, DEum nobis dedisse vitam & quidquid
sumus, atque porro toti huic universo & sin-
gulis rebus creatis, imprimis autem homini,
impressisse imaginem divinarum perfectionum
suarum, adeo ut in iisdem, tanquam in specu-
lo quodam, gloriam Domini scrutari nobis li-
ceat; hæc, inquam, qui cogitat, necesse est
profundam tanto Gubernatori reverentiam debe-
ri agnoscat. Præterea qui animo haud iniquo
perpendit, quomodo in doctrina Evangelica
DEus nobis repræsentatur tanquam Pater sum-
me

me bonus & misericors, qui ex incomprehensibili sapientia negotium salutis humanæ molitur, liberando homines a servitute peccati, horrore mortis atque anxia cogitatione futuri post hanc vitam status ignoti, horumque malorum loco beatitudinem in æternum duraturam fidei cultoribus suis largiturus est; is quidem non potest non devotissimo cultu dignum prædicare auctorem tantorum beneficiorum. Qui autem veritatem hujus Evangelii usque adeo percipit, ut eidem adquiescat ejusque certitudine delectetur, ac proinde prægustum sentiat felicitatis illius, cujus plenam in altera vita fruitionem spe infallibili comprehendit; is demum solidum ac sincerum amorem erga DEum concipit. I. Joh. IV. 19. Hic idem porro quo plus scrutatur perfectiones, consilia & opera divina, sive respiciant totum genus hominum, sive ecclesiam DEI, sive in specie se ipsum, quatenus in via salutis constitutus habet in anima sua experientiam manuductionis divinæ, eo fortius concitatur ad exclamandum illud: *ὦ βάθος πλάτης* &c. Rom. XI. 33, eo magis purificatur ejus amor ab omni metu I. Joh. IV. 18, ut lætetur de unione cum DEO vivo, Ps. V. 12, LXXXIV. 3, nullisque afflictionibus a dilectione DEI divelli queat, Rom. VIII. 39; eo quoque alacrior

is

is redditur ad servanda cuncta mandata divina I. Joh. V. 3, atque ad alios etiam homines DEI causa diligendos I. Joh. IV. 21. Ex hoc autem amoris in DEum ortu atque effectu non solum patet, quid sit *DEum amare* (g); verum etiam liquet, non immediate infundi, sed per *ἐπιγνων* generari, neque in unico momento, sed continuo studio, divinam hanc artem amandi perfici, ejusdemque assiduo usu laudatam *ἐπιγνων* augeri & ampliorem reddi. Itaque cum hoc amore nititur Zelus noster, qui in exercitio Christianismi sese exserit (§. III.); sequitur hinc, Zelum non esse cœcum impetum, vel ratione destitutum raptum animi, sed per divinam sapientiam & nasci & dirigi atque ad uberiores scientiam vitæque spiritualis incrementa tendere (b). In primis vero cum Ministrorum verbi est ducere Auditores; per se patet, eos omnium minime cœco Zelo debere moveri. Luc. VI. 39. Et id quoque hinc manifestum est, fervorem, qui ex causa quapiam carnali exurgit, & qui ex constitutione sanguinis ac temperamenti in nonnullis frequens esse solet, pro Zelo spirituali non esse habendum.

(g) Si ipsa natura hujus amoris verbis describenda foret, diceremus esse habitualem propensionem animi, cum quodam quasi pondere voluntatis, in DEum tanquam

quam summum Bonum. Habitualement dicimus; quia principium amoris, viva scilicet cognitio, quod DEUS sit summum hominis Bonum, est habitualis in mente hominis pii; itemque quia effectus amoris, nimirum nova obedientia, itidem est habitualis. Veterum Mysticorum nonnulli, describentes modum perveniendi ad unionem cum DEO, est, inquit, *consurrectio per unitivi amoris adfectiones flammigerans, supra omne officium intellectus, in supremo apice Adfectiva constituta &c.* Dixerunt quoque esse *Consurrectionem per ignorantiam, experimentalem, item sapientem, non a scientia, sed a sapore.* Removerunt vero hinc officium intellectus, quia objectum amoris DEUS omnem intellectum nostrum transcendit, & quia ejusdem fruitio, non item cognitio usui esset, prouti eorum thema narrat atque explicat Christ. Hoburgem in Theologiae Mysticae der Alten/ dritten theil p. m. 79. *Alch die erfahren/ solte 1000000. ja unendlich mahl besser seyn/ als davon viel wissen/ ja so viel das wesen und dass genessen eines trefflichen herrlichen schatzes besser ist/ als dass wissen davon.* Verum manifestius est, quam ut demonstratione indigeat, neque timeri neque amari posse nisi cognita. Si ergo timebitur amabiturve DEUS, necessaria utique est cognitio, quæ ad hunc timorem amoremue ducat, seu quæ ostenso præmio impellat ad virtutem, atque proposita ante oculos poena, a scelere absterreat. Est autem timor DEI prior amore, atque huic locum præparat, cum vero amor cœperit habitare, pellitur timor, qui ei præparavit locum, prouti monet Augustinus Tract. IX. in Epist. I. Joh. Et quemadmodum recte docetur, cognitionem esse necessariam in primo initio amoris, ita idem pariter valet de ejus incrementis, quæ sunt initia amoris novi accedentis; nec non de Zelo bono, seu fervore animæ amantis, qui efficit applicationem amoris ad praxin, in occasione singulari.

(h) S. Ambrosius loc. cit. *vides quia Zelus DEI gratia est: qui super venit: qui se iusti infundit pectori: Zelus DEI vita est.*

§. V.

Ut amor utramque decalogi tabulam completitur, Matth. XXII. 40, adeoque latissime patet; sic quoque fervor amoris, seu Zelus. Præcepta negativa haud minus ac affirmativa Zelum postulant. Hinc fit, ut ex objectorum atque circumstantiarum varietate varia appareat Zeli forma; quod tamen non impedit, quo minus Zelus sit unius ejusdemque divinitus excitati amoris fervor. Sic Zelus est studium, seu vehemens adplicatio animi cum magna voluptate ad agendum bona opera; cum quis ex consideratione amarissimæ passionis Christi sic abhorret a peccato, ut amore DEI, atque cupiditate placendi DEO, accensus, delectetur puritate vitæ, cujus potentiam in Christo consecutus est, Tit. II. 14, Act. XVIII. 25, Est quoque Zelus æmulatio; Cum quis amore sui ipsius accenditur ad imitandas virtutes alienas, I. Cor. XII. 31, II. Cor. IX. 2. Est Zelus amor metuens; cum quis amore divinitus alluso accenditur ad præcavendum malum, quod vel sibi, vel aliis imminere potest. Sic Paulus, tanquam paranympus, ampliori prædicatione Ev-

vangelii, voluit purificare ecclesiam Corinthiam, atque adversus Pseudoapostolorum corruptelas tueri, ut eam sponso Christo sisteret, tanquam virginem puram II. Cor, XI. 2, 3, Sic quoque in laude est Zelus, quo conjux diligit, castitatem conjugis, neque æquo animo fert impudicitiam ejus, & quidem propter fidem Christo datam, nec non propter animam conjugis. Valet enim heic priscum proverbium: *qui non Zelat, non amat.* (i) Zelus est amor irascens vel vindicans; cum quis avertit vel avertere studet ea, quæ indigne jam sunt adversus id, quod amat. Talis erat Zelus domus DEI, quo fervebat Salvator, Joh. II. 17; item Zelus Pinchasi, quo salutem ex gratia divina populo suo meruit, Num. XXV. 12; (k) atque sic in cæteris.

(i) Sobria sunt, quæ hac de re docet divus Hipponensium Præsul Homil. XLIX. *Commendo vos custodiendos etiam uxoribus vestris. Filie meæ sunt; sicut & vos filii mei estis. Audiant me. Zelentur viros suos, non sibi servant vanam gloriam, quia solent a maritis impudicis matronæ laudari, quia impudicitiam virorum suorum æquo animo ferunt. Non talem patientiam habeant Christianæ mulieres, prorsus Zelent viros suos: non propter carnem suam, sed propter animas illorum. --- Non dico viris, ut in hac causa Zelent uxores suas. Scio, quia faciunt. Novi. Quis ferat uxorem adulteram, & imperatur feminæ ut ferat adulterum virum? O justitia; Contra displicet nobis positio Christi, Thomasi, Augusti, de Civitate Dei*
 l. bre

lehre c. 5. §. 2. 3. Eifersucht ist ein haß der person / die wir lieben / wenn sie Von andern geliebet wird / oder sich lieben läßt. So wiederwärtig nun diese gemüths-Neigung ist / so unvernünftig ist sie auch / und entspringet nothwendig aus unvernünftiger liebe.

(k) Hujus Zeli historiam ita habes. Midianitæ horrendam excogitarunt fraudem, qua, absque ancipiti belli periculo, vim populi Israëlitiçi frangerent. Scilicet animadverterunt Israëlitas esse ad libidinem pronos; ideoque constituerunt adornare fornicatrices, quæ Israëlitas, meretricio amore captos, ad idololatriam pellicerent. Sic enim callide intelligebant, Israëlitas fore amissuros magnum illud præsidium, quod in DEO suo habebant. Succedit astus, Magna pars populi cultum veri DEI cum idololatria commutat; & DEUS ad iram concitatus populum plagis consumit. Pereunt jam XXIV. millia hominum. At Israëlitæ, ad ostium tabernaculi confluentes fletu scelera deprecantur. Tum vero adest quidam Israëlita, qui, posthabito timore DEI atque amore populi omni, in conspectu Mosis & omnium presentium, fœminam principem Midianitidem, haud tacito cognoscendam furto, adducit in tentorium. Tantam hanc impudentiam Pinchasus æquo animo jam ferre non potest. Neque enim alia re aut protervius propalari contemptum Numinis, aut magis accelerari exitium gentis videbat. Hic itaque amore DEI atque popularium percitus, capit in arena consilium. Lupanar e vestibulo intrat, & lupantes tyromaste trucidat. Heroicum facinus DEO probatur, cessatque plaga a filiis Israël.

§. VI.

t ita quidem cum se habeat Zelus, haud difficulter jam intelligitur, quam sit Pastori necessarius. Patet itaque Zeli Pastoralis necessitas primo ex conditione ipsius mune-

ris, quemadmodum supra notatum est. Etenim sicut universa ecclesia sancta, si conferatur cum toto genere humano, est sal terræ; sic quoque doctores ecclesiæ, exemplis prælucentibus atque potentia verbi, animas suæ fidei conceditas a marcere ac corruptione, quoad fidem & mores Christianos, conservare debent. Matth. V. 13, I. Tim. IV. 12, Tit. II. 7, 8, I. Petr. V. 3. Idem hoc explicatius demonstrant mandata divina, quæ expresse injungunt doctoribus necessitatem Zeli illius, qui pro fundamento atque exemplo habet amorem DEI, & excitatur atque effervesceat ex dato divinitus donó virtutis ac charitatis Apoc. III. 19, II. Tim. I. 6. Tum quoque necessitas Zeli Pastoralis probari potest Prophetatarum & Apostolorum aliorumque piorum doctorum exemplis; hæc autem sigillatim enumerare supervacaneum est. Addendum heic potius est testimonium Pauli, qui perhibet pastores, excubantes pro animabus auditorum suorum, aut cum gaudio aut cum gemitibus hoc facere. Innuit Apostolus tantum esse fidelium Pastorum Zelum, ut piaculum sit sollicitudinem eorum diurnam nocturnamque promptis obsequiis non allevari Hebr. XIII. 17. Hanc porro Zeli Pastoralis necessitatem, instituta comparatione cum adfectibus vitiosis contrariis, fortiter inculcat, qui pro recuperanda humani generis salute incaluit atque iræ divinæ ignem dirissimum sustinuit, testis fidelis & verus, dum pastori ecclesiæ Laodicensium hæc annunciari jubet verba: Apoc. III. 16, 19. *Quia tepidus es, & neque frigidus, neque fervidus, exspuaturus sum te ex ore meo. Quare Zelum exerce, & age pœnitentiam. Frigidi præfules sunt, qui existimant neccitationem esse pietatem, I. Tim. VI. 5. Qui dum officium ecclesiasticum actu externo administrant, ore, confitentur se nosse DEum, opere autem, profanis scilicet per totam reliquam vitam sermonibus, atque sceleratis facinoribus, abnegant, ut sint abominabiles & infideles,*

& ad omne opus bonum reprobi, Tit. I. 16. Hi sunt stigmatibus notabiles, quia impietas illorum sponte quasi incarrit in oculos omnium, qui sanctitati student. Tepidi vero sunt, qui totis viribus neque DEO, neque peccato ferviunt; sed similes Samaritanis, qui cultum veri DEI confundunt cum cultu idolorum, unam cordis partem DEO, alteram rebus DEO inimicis consecrant. Artificiofa est horum pietas & ingeniosa malitia. Vellent hi totas vires suas DEO dicare, nisi mundi illecebræ partem sibi vindicarent; vellent totis viribus pravas voluptates curare, nisi securam futuro seculo summam miseriam pertimescerent. Sic igitur dubitanter & oscitanter res DEI tractant, atque inter duo principia contraria timide incedunt, tanquam qui neutrum offendere audent. Servos DEI simulque Diaboli illos prædicare, nisi medios & neutrius partis ministros abominari atque ex ore suo expuere Dominum cœli terræque sanctissimum constaret. Iraque vel hinc clarissime elucescit, Zelum Pastoris boni abhorre- re a frigore illo manifeste impio, itemque esse alienissimum a tepore istorum, qui in utramque partem claudicant. Denique ex magna vi & perversa diligentia hostium religionis concludimus, Zelum pastori fideli esse adprime necessarium. Habet ecclesia hostem Diabolum, qui dicitur serpens atque draco, ob calliditatem & insidias, quas hominibus struit; est enim acutus & astutus atque omnibus intentus occasionibus, quibus facillime & maxime nocere queat. Idem dicitur rufus, ob sanguinolentum ingenium, quia sanguinem sanctorum perpetuo sinit. Assimilatur leoni rugienti, quia, instar regis bestiarum, robore, animositate & rapacitate insignis est. Alter hostis venit nomine mundi, quo homines pravi & variæ, quæ nos in hoc seculo circumstant, illecebræ peccandi intelliguntur. Mundi pars quædam ad serpentis antiqui caudam referenda est; puta hujus pedissequos, perverfos docto-

doctores ac hominum seductores, qui ipsi quoque serpentes ac progenies viperarum nominantur. Hi quidem perverſo, ſed magno tamen Zelo eccleſiam ſanctam impugnant; eſtque horum κακοζηλία tanto impetioſior, quanto magis attemperatam ad pravas cupidines fovent doctrinam. Corruptum hominis cor tertium continet pietatis hoſtem, eo diligentius obſervandum, quo occultius latet. Connata concupiſcentia prava nititur, ut parturiat atque progignat peccatum; hoc autem, ut vires ſibi uſu colligat, atque dominationem adipiſcatur, donec infandus & lethifer fiat homini tyrannus. An igitur æquum eſt, miniſtros verbi divini ſolos, tanta hoſtium ſævientium turba circumdatos ſocordia torpeſcere?

§. VII.

Multa de Zeli ſubjecto, objecto, characteribus atque variis adfectionibus dici, atque ex poſitis hiſce principiis explicari poſſent; verum qui propter rationem brevitatis hæc prætermittenda ſunt, reſtat ut conſideremus, quemadmodum faciendus ſit uſus Zeli, atque virandus abuſus. Circa hanc rem id quidem primo loco tenendum eſt, ut habeatur ἐπίγνωσις, ſeu accurata cognitio doctrinæ ſalvificæ. Diſquirit enim Paſtor Evangelicus, utrum rite ſe habeat atque verbo DEI conformis ſit illa inſtitutio, quam cum Zelo inculcare aggreditur. Deinde in caſu quovis ſpeciali conſiderat, utrum Zelus, qui in ipſo accenditur, ſit radius ex Patre luminis emanans, an vero ex igne fatuo, qui vento agitatus viatores a recta via in ſœda loca paluſoſa ducit. Perpendit etiam quousque valeat ejus Zelus ad obtinendum id, quod ad ſalutem auditorum e re eſt: judicat. Denique diſpicit media, quæ ad finem conducere atque impedimentis nemovendis apta eſſe poſſunt Verbo: prudentiam in Zelando ſectatur. Quibus enim initium eſſe ſolet absque prudentia, illis finis eſſe ſolet cum pœnitentia. Et Zelus ſine prudentia eſt rabies, vel hypo-

hypochondria; prudentia autem sine Zelo est hypocrisis. Zelus itaque quoad exercitium externum magnam habet difficultatem. Certe circa quamvis muneris pastoralis partem numerus casuum variantium in infinitum excrescit tam quoad doctorem ipsummet quam quoad diversos auditores horumque conditiones externas, adeo ut difficile sit tot prudentiæ regulas excogitare atque tradere, quæ omnibus iis casibus semper & ubique sufficiant. Ea vero est DEI benignissimi gratia, ut non sinat legatos suos laqueis irretiri; sed qui dat bonam voluntatem atque Zelum in corde accendit, is quoque intellectum illuminat & caliginis nebulas dissipat, ut in luce ambulantes non vacillent sed certis passibus gradientur ministri fideles. Qui enim facit vivere Spiritu, is quoque facit spiritu incedere. Zelus non est virtus solitaria; coniunctus & sociatus cum aliis virtutibus spiritualibus pervenit ad ea, quæ summa sunt. *Fructus spiritus sunt charitas, gaudium, pax, iræ cobibitio, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia.* Gal. V. 22, 25. *Servus Domini non est pugnax, sed mansuetus erga omnes, didacticus & tolerans malos.* II. Tim. II, 24. Igitur moderamen & exercitium Zeli, quod hominibus asperum videtur, piorum adfectuum temperamento lenitur, oleum charitatis affundente Spiritu Sancto. Quod itaque attinet ad usum Zeli, paucis solummodo exemplis eum breviter illustrabimus.

§. VIII.

*An verus Zelus Pastoralis postulat imitationem Pinchasi, qui occidit deprehensos in ipso scelere fornicationis, vel Petri, qui morte multavit illos, qui mentiebantur Spiritui Sancto Act, V. 9? Rationes pro sententia affirmativa 1:º Exemplum virorum sanctorum nobis ad informationem sunt memoriæ mandata. 2:º Quandoquidem heic, quæritur de solis peccatoribus *ἐπιτεταμένους* deprehensis; patet omnino abesse omne periculum injuriæ. Quia namque certum*

est illos peccasse, certum quoque est, illos obligari ad subeundam pœnam. Sed prævalet sententia negativa. 1:0 Quædam exempla ad admirationem non vero ad imitationem in Scriptura Sacra proponuntur; illa præsertim, quorum imitatio non est præcepta. Exemplum Petri non potest quisquam imitari, nisi fiat miraculum, neque proinde est communis imitationis. Sic quoque occasio Zeli Pinchasi est quasi quoddam sui generis unicum, unde ejus facinus heroicum fit inimitabile. 2:0 Concedimus id exigere Zelum Spiritualem, ut violatores legis plectantur juxta legem, verum hoc tamen non pertinet ad Zelum pastoraalem. Pastorum est vi verbi divini colligere oves errantes, atque in ovile Christi inducere. Fit hoc demonstrando justitiam divinam ut tremiscant flagitiosi Act. XXIV. 25, & annunciando gratiam, ut compuncti corde resonent: *quid faciemus viri fratres.* Act. II. 37. Si vero prima vice nihil efficiat Pastor, non ideo mox deferret peccatorem, sed cogitabit DEum totam diem extendere manum suam ad populum inobedientem, se vero esse legatum divinum, per quem jam efficienda est vocatio divina cum longanimitate; ideoque infidelem Domino esse ministrum illum, qui cum patientia non exsequitur, quod cum patientia effici vult Dominus. 3:0 Manus violentas inferre peccatori in flagitio constituto, id vero esset, non tyrannici sed diabolici plane carnificis opus, atque a charitate Christiana boni Zeli fonte, alienissimum. Si talis permilla esset grassatio, periculum est, ne sub prætextu Zeli divini etiam innocentes adgrediantur ministri impii. Hinc Salvator disjunctis eradicationem Zizaniorum, ne simul eradicaretur triticum.

§. IX.

Cum sit illicitum Pastori morte plectere *ἠναγκάσει* peccantes; annon tamen, urgente Zelo, licet violenter impetire consummationem flagitii, secundum exemplum Christi,

sti, qui eversis numulariorum mensis &c. purgavit templum Domini; item Danielis, de quo refertur in historia Apocrypha, quod destruxerit idolum draconem?

Non quæritur de impediendo flagitio quod lex civilis prohibet; nullum enim est dubium, quin omnes in universum cives tale quid impedire debeant. Sed quæritur de actione manifesto impia, quæ auctoritate publica jubetur, saltem permittitur. Christi exemplum non quadrat in ministros verbi ordinaria vocatione constitutos, neque enim tum agebatur Christus Zelo prophetico simplici, sed Zelo Filii DEI eminenti, uti patet ex ipsis ejus verbis: *ne facite domum Patris mei domum mercatus.* Joh. II. 16. Exemplum Danielis facit pro parte negativa quia regis permisso draconem interfecit. Attendendum heic est ad exemplum Pauli & Barnabæ, qui Idololatriæ vim non opponebant, sed, scissis vestimentis, sancti Zeli signa dabant, atque sic attentionem idololatriarum prædicationi insequenti suæ conciliabant, Act. XIV. 14. Ad eundem ergo modum Pastor Evangelicus quocunque modo decenti contestatur atque demonstrat ingentem dolorem suum ob peccata publice grassantia, oves Christi perditas non violenter tractat, uti domari solent feræ bestiæ, sed convenienter naturæ rationali erudit & informat: *viri, quid facitis? Annunciamus vobis, ut ab istis vanis rebus convertamini ad DEum viventem.* Quamquam verò hæc ita sint, non tamen sine omni plane exceptione universaliter neganda est quæstio hæc. Certe M. Lutherus adhuc dum constitutus intra spheram publica auctoritate valentis hierarchiæ papalis, publice exussit libros Pontificis Romani. Notificavit simul in universum omnibus, sua voluntate, consilio & opera, nec non instinctu ut sperabat, Spiritus, id factum fuisse, 1:0 quia antiqui moris erat improbos codices publice comburere, Act XIX, 19. 2:0 quia ipsi, ut Christiano & Doctori ac

Concionatori conveniebat falsas, seductorias & impias doctrinas abolere, vel saltem impedire, non autem humana formidine & metu ab hac officii parte præstanda cohiberi. 3:º non tamen hoc operis conatum fuisse Lutherum, nisi expertus didicisset Papam, neglectis multis instructionibus a se frustra factis, manere induratum, immo doctrinam Evangelicam condemnare & exurere, ad antichristianas abominaciones confirmandas. 4:º Postquam ergo, a parte Papæ facta combustione librorum Lutheri, veritati magna imminet iactura, & apud imperitam plebem suspicio ad multarum animarum perniciem nasceretur, Lutherus vicissim ad veritatis Christianæ atque vulgi conservationem libros adversariorum combussit. Similiter fere, teste Eusebio in Hist. Eccl. LVIII. c. 5, vir quidam nobilis, Zelo DEI motus ac ferventi fide impulsus, Nicodemæ, impium Cæsaris contra Christianos edictum, in manifesto & publico positum, multis spectantibus, sustulit & discerpserit. Præterea quid Icomachi, quidue fanatico cæstro perciti hæretici alii atque alii, contra Magistratus suos ausi sint; non est ut hoc loco narretur. Non vacat nobis hanc quæstionem subtiliter secare; sufficiat monuisse, Pastorem Evangelicum, secundum doctrinam Christi dare Cæsari, quæ Cæsaris sunt, & DEO, quæ DEI sunt, magis timere DEum qui potest & corpus & animam perdere, quam homines, qui solum corpus vexare valent, atque assiduo usu instrumentorum gratiæ, quæ DEus ei concedidit, pugnare adversus lupos rapaces gregi non parcituros; atque ut hæc rite agat, non consulere illum humani cerebri abortum, carnis prudentiam a luce & virtute divina separatam, sed, corde ad DEum elevato, sequi sapientiam superne descendentem, quæ est plena pacis & mansveta, & obtemperans, absque disceptatione, vultum non accipiens neque iustitiam simulans, Jac. III. 17. Addimus insuper, nostrum non esse definire modum aut gradum Zeli, quem Spiritus Sanctus

Sanctus pro arbitrio suo in qualibet anima fidelis excitat. Neque dubitandum existimamus, quin DEUS, si periclitatur salus ecclesiae, abundantiori lucis charitatis & Zeli divini mensura firmet atque ad res magnas agendas audendasque excitet illos, quos elegit, ut essent instrumenta ecclesiae conservandae. Quod si vero quis carnali adfectu agitatus praetextat Zelum divinum, videat is, ne ipsi accidat quemadmodum circulatoribus exorcistis. Act. XIX. 16.

§. X.

Au ergo Pastor, Zelo satisfactorius, omni tempore & omni loco debet observare peccata, quae auctoritate publica prohibentur, horum executionem impedire, atque peccantes judici tradere, ut poenae legibus constitutae dolorem subeant atque resipiscant? Multis ad hanc quaestionem responderi posset; sed fontes solutionum praecipuos breviter aperiemus. 1:0 Non quaeritur de adfectu animi immanente, sed de actu ad extra transeunte. Animus boni Pastoris quavis data occasione scaturit Zelo; quaeritur itaque an similiter externum Zeli exercitium semper & ubique locum obtinet. 2:0 Paulinum monitum: *instat tempestive & intempestive* II. Tim. IV. 2, non crude intelligendum esse; prudentiam enim Christianam heic non excludi non solum ex analogia vitutum patet, verum etiam evidentibus Scripturae sacrae locis comprobatur. Eccles. III. 7. *Tempus est silendi, & tempus loquendi.* Prov. XVII. 12. *Praestat occurrere virum urse orbatae catulis, quam stulto in stultitia sua.* Itaque cum bestia crudelissima humano ingenio superari vel caveri queat, homo autem pravus in animi nequitiae sibi confidens nulla arte dometur, sed quemvis potius recte consulentem adoriatur, ut phreneticus medicum; aliud expectandum est tempus, dum transierit aestus stultitiae. Etiam tempus somni & refectionis intermittendum est. Semper opportune fit, quod fit utiliter ad salutem; aut secundum carnis prudentiam

dentiam idem potest censer*i* *intempestive* factum. 30 Hinc elucescit, utrum Pastor ad gladiatores descendere atque mutuam inter illos dimicationem sedare obligatur; item utrum crapulæ plenos alloqui & corrigere debeat. Digna est, quæ hoc loco commemoretur historia de Johanne Evangelista & Apostolo, quam memoriæ commendat Eusebius Hist. Eccl. Lib. III. c. 20. Habet se illa, in compendium missa; ad hunc modum. Johannes senex Ephesi degens cum more Apostolico ecclesias vicinas visitavit, in quadam civitate forte conspicatus adolescentem corpore valido, & facie eleganti, animoque ferventi. Hunc summo studio Episcopo loci commendavit. Episcopus vero, diligentiam pollicitus, sibi traditum adolescentem domi educavit, continuit ac fovit, tandem etiam baptizavit, atque, postquam ad eximiam, diligentiam & observantiam pervenisset, obsignationem Domini addidit. Ast adolescens, deinceps remissior factus, cœvis dissolutis se jungit atque primo ad sumtuosa convivias, deinde noctu ad furandum & suppilandum ducitur. Tandem, salute quæ a DEO est desperata, pro magnitudine ingenii, arreptis sociis collectaque latronum colluvie, factus est latronum dux violentissimus homicidio addictissimus & sævissimus. Post aliquod tempus, cum Johannes, in eadem illa civitate iterum præsens, haud absque magno planctu comperiit, quid factum esset: assumpto viæ duce properavit mox ad montem, quem adolescens latro cum suo exercitu occuparat. Itaque perveniens ad locum destinatum, ab excubitoribus latronum capitur, duciturque ad principem qui interea, ut armatus erat, expectabat. Hic, ubi accedentem Johannem agnovit, pudefactus in fugam vertitur. Senex vero fugientem pro viribus insequitur, ætatis suæ oblitus, clamans: Quid me fili, patrem tuum, fugis, nudum ac senem? Miserere mei, fili, ne timeas, habeas adhuc salutis spem, ego Christo rationem
 pro

pro te reddam. Crede mihi, Christus me misit. Ille vero, cum ista audisset, primum constitit, deinde & arma projecit, mox intremuit etiam & acerbè fleuit. Apostolus autem eum, lacrymis denuo baptizatum ad ecclesiam reduxit, neque prius ex civitate recessit, quam eum ecclesiæ restituisset. O felicem ecclesiam, cujus ministri innocentia vitæ, pietate ac Zelo etiam ex animis sceleratorum sui reverentiam extorquent! 4:º Habet magistratus suos ministros atque officiales, quorum est accusare illos, qui leges imperii violant. Horum interveniente operam puniuntur scelerati, fieri per DEI gratiam potest, ut vexatio illis det intellectum, & calamitas aperiat aures ad audiendum. Has vero ut & alias ex quacunque demum causa obtingentes benigniores temporis vices observat Pastor sedulus, juxta illud: *ferrum dum candet, cudere quemque decet*. Si autem Pastor se immiscuit muneri officialium, aut accusatorem comparavit; habebitur pro causa doloris, & non recipietur ab eo medicina.

§. XI.

An necesse est, ut Pastor pro concione nominatim perstringat illos, qui perverse & impie vivunt, aut ita depingat, ut quilibet eos notare possit; an vero vitia in genere tantummodo sunt castiganda? 1:º Non quæritur de inquisitione, quæ fit in confesso ecclesiastico ministerii & seniorum, ubi membrum ecclesiæ quoddam, cujus vita & mores suspitioni locum dederunt, informatur ad Christianismum; sed de redargutione publica, quæ fit ex suggestu, unde oratio ad populum haberi solet. 2:º Distinguiamus inter peccatores, qui ob enorme delictum testatum ad publicam deprecationem cogendi sunt aut ab ecclesia penitus excommunicandi; atque tales, quorum malitia & enormis perversitas omnibus quidem probis & intelligentibus est manifesta, quam tamen hypocritice tegere & aliis atque aliis indies renovatis artificijs excusare ac detende-

re non intermittunt. Dari enim hos, immo abundare atque premi ecclesiam sanctam talibus, omnes norunt, qui vel scintillulam divini luminis corde fovent. De illis affirmatur quæstio extra controversiam; de his autem jam quæritur. 3:0 Distinguimus redargutionem generalem a speciali, atque hanc ab individuali. Qui generaliter tantummodo arguit, is ita fere taxat, ut nemo putet se tangi. In speciali redargutione tangitur aut denominatur peccatoris vitæ conditio illa, ex qua peccandi habitus vel occasio proxime dependet, atque sic describitur vitium, ut patefeat, quam hoc abhorret ab officiis, quæ peccatoris vitæ generi sunt propria, sua autem quasi sponte sequitur atque fluit ex perversa vitæ ratione illa, qua ducitur homo vitiosus. Sic Propheta: *Principes Jacob & Duces domus Israël! numquid non vestrum est scire iudicium? qui odio habetis bonum & diligitis malum, qui violenter tollitis pelles eorum desuper iis, & carnem eorum desuper ossibus eorum.* Mich. III. 1. Individualis redargutio dirigitur ad solam personam quæ peccavit, ut illud: *Tu es vir mortis* II. Sam. XII. 7. item illud: *Sermo profanorum depascit, ut gangrena: ex quibus est Hymeneus & Philetus* II. Tim. II. 17. Et circa hanc quidem individualem redargutionem notandum est, idem valere, sive peccans nomine compelletur sive depingantur personæ characteres quidam, aut vitæ conditiones tales, ex quibus persona peccatrix quidem dignoscitur, perinde ac ex nomine proprio, sed ipsum peccatum vel ejus atrocitas non intelligitur. 4:0 Quod attinet ad ipsam quæstionem, ut ab una parte teporem sapit, vel dolosum Zelum, terminis adeo generaliter conceptis fulminare, ut nemo iis tangatur, ita ab altera parte ad carnalem iram bilemve effundendam ampla via patefceret illis, qui in Zelo bono maxime frigent, si pro arbitrio quemvis auditorem in
 indivi-

individuo taxare liceret. Bonus itaque Pastor media via sic procedit, ut, ex Zelo charitatem spirante, absque vitio *προσωποληψίας*, peccatorem quemvis, non individualiter, sed specialiter, in ceterorum auditorum horrorem, emendationem vel in bono confirmationem, depingat, excitet, pungat atque ad bonam frugem corrigat. Sibi autem tribuat peccator, si forte ex speciali redargutione ipsum notare queant auditores reliqui. Pastori fat est, quod non ex adfectu pravo, sed amore christiano officium epanorthoticum impleat. Neque se remittit Zelus bonus, etiamsi admonitioni justæ irascatur peccator; illi enim soli reprehensionem a Domino merentur *speculatores cæci, qui sunt canes muti, non possunt latrare, tempori, secundum prudentiam carnalem, seruiunt jacent atque amant dormitationem.* Es. LVI. 10. Coronidis instar addi heic meretur historia, quam narrat Matt. Newcom: von dem Heiligen Latymer ist mir erzehlet worden, daß als er einmahl in einer Predigt, die er in den zeiten HENRICI VII. zu Hof gehalten, den König erzürnet hatte, ihm befohlen sey, den folgenden Sonntag abermal zu Predigen, und daß zu widerruffen, was er das erstemal gesagt hatte. Dem empfangenen Befehl zu folge, hat er sich wieder eingestellt zu predigen, und den eingang, seiner rede gemacht mit einem gespräch, darin er folgend angeprochen und vermahnet worden: Hugo Latymer, weist du auch, zu wem du jesund reden wilt? Zu dem hohen und mächtigen Herrscher über alles. Dieser ist es, der dich vermag zu tödten, beydes den leibe und der Seelen nach, wann du ihn erzürnen soltest: Derohalben hüte dich, das du nicht etwas redest, wodurch du seine Majestät erzürnen und beleidigen kanst, u. s. w. und ist darauf gleichsam in sich gegangen, und hat sich selbst angeredet: Hugo, Hugo, denckest und weist du auch wol, woher du kommest, und zu wessen dienst, und wessen befehl du ausgesandt bist? Daß es der Allmächtige und grosse Gott sey, der Leib und Seele verderben mag in die Hölle; und darum siehe ja zu, daß du deine Botschaft mit fleiß ausrichtest, und deinem Befehl sorgfältig nachtebest, u. s. w. Nach dem er nun, nach gemachten diesen eingang zur predigt selbst gekommen, hat er eben dasselbe was er vor achttagen gelehret, wiederholet, und mit meh-

ren eiffer, dann vorhin dasselbe angedrungen und befestiget: Worauf alle Hof- Bedienten mit grossem verlangen abgewartet, was für einen ausgang diese sache gewinnen würde. Der König hat Latymer lassen vor sich kommen und mit zornigen angesicht ihn gefragt, wie er sich also aufs neue vor ihm zu predigen unterstehen dürffen? Latymer aber hat mit Heiliger Freundigkeit unerschrocken geantwortet: Seine Pflicht, die er seinem Gott und seinem Könige schuldig wäre, habe ihn dazu aufgemuntert; und nachdem er dadurch seinem gewissen und seine Pflicht eir Gemüthen gethan, sey er geruhig, und stehe im übrigen es bey ihrer Majestät, was derselbe mit ihm und mit seinem Leben, und seiner Person anzufangen belieben möchte. Darauf soll der König von seinem Thron sich erhaben, den auf seinem Knien liegenden Latymer aufgerichtet, ihn umfasset, und zu ihm gesagt haben: Er dancke Gott daß er in seinem Reiche noch einen Man angetroffen, der so getreu und offenherzig mit ihm handele. Vid. concion. Das allsehende unsichbare Ruge Gottes p. 305. seq.

§. XII.

An id concordat cum Zelo Pastoris, 'ut notorie impenitentes absolvat, aut ad usam s. Cæne admittat? 1:0 Notorium non est, quod ex rumoribus aut incerta fama colligitur, vel a circumforaneis, assentatoribus, nugacibus domesticis, aut uxore garrula susurratur, sed quod propriis sensibus cognoscitur, vel ex voluntaria confessione, itemque testium fide dignorum relatione innotescit. 2:0 Ex variis signis cognosci potest aliorum pœnitentia; quæ autem certius præbent indicium, ipsam pœnitentiam non antecedunt sed sequuntur. Cum itaque aliquis confitetur se per divinam gratiam jam velle fieri vel factum esse pœnitentem, atque signa illa edit, quæ ad fidem assertioni faciendam in antecessum conducunt, tum quidem ille non potest judicari notorie impenitens, nemo enim novit ea, quæ sunt hominis, nisi Spiritus hominis I. Cor. II. 12. 3:0 Cordati itaque Pastoris Zelus, ut ab una parte non eo spectat, ut in conscientias Auditorum tyrannidem exerceat, ita ab altera parte non intermittit sedulam inquisitionem
de

de eo utrum impœnitentiæ ac incredulitatis, an vero pœnitentiæ ac fidei signa demonstret quilibet ex cœtu Audientium, qui absolutionem participare atque ad mensam eucharistiæ accedere vult. *Qui enim absolvit improbum, & qui condemnat justum; abominationi Jehovæ sunt æque ambo.* Proverb. XVII. 15. Proinde ad hanc sacrarum rerum communionem non admittit illos, qui ebriositati inhærent, qui meretricium vel quamcunque aliam publicæ turpitudinis professionem exercent, qui reconciliationis media respuunt, qui duellum adgrediuntur, & in universum omnes, qui pœnitentiam non confitentur ejusve signa dare detrectant. Alioquin enim, hi quidem indigni convivæ graviolem sibi condemnationem cumulabunt, rei facti sanguinis Domini & corporis ejus. I. Cor. XI. 27; ipse vero Pastor eorundem pereuntium rationem reddet Domino. (1)

Dum vero manum de tabula removeie jam cogimur, facile animadvertibus, materiam gravissimam, levi admodum penicillo ad tactam relinqui. Defectus itaque nostros quia aliter supplere jam non licet, in eorum gratiam, qui plura atque solidiora de argumento hoc minime sterili, legere cupiunt, nominasse atque commendasse sufficiat Auctores sequentes: Georg. Nitschii *Mytha Fervidus*, Joh. Matthiæ Episc. Stregn. *Pastoralis Zelotypia*. Sam. Werenfelsii oratio de recto Theologi Zelo. Matth. Flacii *Clavis Scripturæ*, pars prior, fit *Zelus*. De cætero Auctores, qui Theologias Morales scripserunt, etiam hanc illustrarunt materiam. Inspiret DEUS omnibus servis suis Zelum suum, ut lucem quærant, DEUM in luce ament, cultum DEI sincerum promoveant, tenebras, superstitionis & tyrannidis genetrices, longissime arceant, fraternam charitatem exerceant omnibusque commendabilem reddant, atque igneis fidei alis, in ardore medio seculi hujus, ad sanctissimum limpidiſſimumque omnis puri amoris fontem incessanter pergant? (1) De

(1) De hac quæstione non omnium eadem est sententia. Celeberrimus D:n Jo. Dav. Michaëlis in *Compendio Theologia Dogm.* Cap. XII. 8: 145. sic pronunciat: *Si vel certissime, atque adeo divino monitu nosces, irrogenitam esse, qui harum epularum communionem petit, nec ille tamen enormi facinore commisso ecclesiam cœgit, ut ipsum proscribat, recte eum ac sine ullo tuo peccato convivam admiseris. Christi enim exemplo a periculo quidquam peccandi tutus eris, qui cum sciret, Judam Iscariotem peccatum proæreticum, quo atrocius humana natura non parturivit, meditari, tamen eum mysterio sanctissimo adhibuit.* Etiam hanc rationem addit, quod Christi sacrificium irrogenito, solenni etiam ritu, oblatum, nisi is omnis religionis sensum exuerit, animum ejus sanctissimis adfectibus ita perstringat, ut spes sit, initia ea feriæ pœnitentiæ ac fidei fore. Liceat vero nobis, venia viri eruditissimi, ad hæc opponere, quæstionem, an Judas Iscariotes S. Cœnæ fuerit particeps, dudum esse in dubio positam; adeoque huic quidem positioni argumentum non esse superstruendum. Ad alteram istam rationem responduri assumimus id, quod addit Cel. Auctor, *horrendum esse mysterium; quo quis aterna in se ipsum supplicia sancit, & rata habet, meritoque bis, qui respiscere nolunt, deprecandum ac refugendum.* Quid si jam is qui proæretice impœnitens est, ipse debet refugere sacram synaxin, annan quæso Pastor, mysterii dispensator, multo magis obligatur ad efficiendum, ut non participet. Matth. VII. 6. Ad S. Cœnam vero admittere notorie impœnitentem sub ea spe, quod vel solennitas ritus possit pios motus excitare; id quidem magis inconsultum consilium erit, quam homicidium permittere, ut homicida ad mortem pie obeundam præparetur. Accedit & id, quod in Ecclesiis nostris non nisi præcedente absolutione S. Cœna administratur; quis autem dicat, jure divino licere, proæretice impœnitentem a peccatis absolvere?

S. D. G.

